

GAZI HUSREV-BEGOVA BIBLIOTEKA U SARAJEVU. KATALOG ARAPSKIH, TURSKIH, PERZIJSKIH I BOSANSKIH RUKOPIŠA. Svezak sedamnaesti. Obradio Osman Lavić. - Sarajevo : Rijaset islamske zajednice u BiH ; London : AL-Furqan Fondacija za islamsko naslijeđe, 1431/2010. – XXX, 676 [8] str. : [16] faks.

Gazi Husrevbegova biblioteka predstavlja najznačajniju riznicu kulturne baštine Bošnjaka koja se u nekoliko stoljeća osmanske uprave, djelomično i nakon nje taložila na ovim prostorima. U užem i širem regionu, s ovom bibliotekom mogao se svojevremeno porediti još jedino Orijentalni institut. Ona, pogotovo danas nakon stradanja Instituta ima iznimnu važnost. Njen značaj je višestruk i on zahtijeva posebnu elaboraciju što nije cilj činiti ovom prigodom. Promocija te baštine koju čuva ova biblioteka počinje njenim početnim predstavljanjem u vidu kataloške obrade, koja pruži osnovne podatke o djelu od autora i prepisivača te tematske, jezičke i tehničke podatke o rukopisu. Nastavljajući sa sistematskom promocijom, ne samo kulturne baštine nego i promocijom svoga vlastitog rukopisnog blaga, Gazi Husrevbegova biblioteka, angažiranošću svojih uposlenika i u novije vrijeme, uz svesrdnu pomoć Fondacije Al Furqan iz Londona, stigla je do sedamnaestog sveska kataloga svojih rukopisa. To je dovoljno da ukaže snagu, dinamiku i dosege u sferi znanosti i duhovnosti na ovim prostorima. I naravno, ako se ranije, iz nekih neshvatljivih razloga, nije priznavalo i potpuno se isključivala bilo kakva pozitivna konotacija vremena i njegovih rezultata u svim sferama života, ovaj kao i prethodni katalozi potvrđuje su razvitka i dometa u mnogim disciplinama, duhovne ili svjetovne naravi. Uz naprijed spomenuto, vrijedi istaći da ovaj katalog potpisuje Osman Lavić, bibliotekar Gazi Husrev-begove biblioteke, kojemu je ovo već četvrti obrađeni i objavljeni katalog iz fundusa ove biblioteke.

Na 740 strana Kataloga obuhvaćena su 522 kodeksa sa 952 djela, sadržana u redoslijedu obrađenih rukopisa od broja 9382-9903. Time se, s ovim Katalogom, broj obrađenih rukopisa u Gazi Husrevbegovoj biblioteci približava broju od deset hiljada kodeksa. Premda izlazi izvan konteksta, ovdje ne možemo a ne podsjetiti čitateljstvo da je ciljanim granatiranjem i spaljivanjem Orijentalnog instituta 17. maja 1992. godine uništeno preko 5000 kodeksa. Kompariranje uništenog u Orijentalnom institutu sa obrađenim u Gazi Husrevbegovoj biblioteci omogućava uvid u razmjere te tragedije. Očigledno da je i to bilo u funkciji negiranja postojanja bilo kakve duhovnosti i razvitka duhovnog života na bosanskohercegovačkom prostoru.

Ovaj katalog obuhvata djela iz različitih oblasti, od mushafa, nauke o pravilnom učenju Kur'ana (tedžvida), tefsira, hadisa, akaida, fikha, tesavufa i

vaza. Ta su djela nastajala na različitim jezicima, arapskom, turskom, perzijskom i bosanskom.

Katalozi Gazi Husrevbegove biblioteke već su višestruko prepoznatljivi i cjenimo nepotrebnim posebno se osvrtni na uobičajene, standardizirane karakteristike. Oni su, bar kada se tiče ključnih elemenata za snalaženje, kao i rukopisi predati u njemu, u jezičkom smislu višeslojni, dakle na bosanskom, engleskom i arapskom jeziku. Radi neposrednijeg stjecanja uvida u sami sadržaj, kao i odnos pojedinih disciplina i djela unutar samoga Kataloga želimo detaljnije ukazati na njegovu sadržinu. Prema broju stranica koje obuhvataju pojedine oblasti ta zastupljenost ima sljedeći redoslijed i obim: Mus-hafi (1-18) Prijevodi Kur'ana (19-22) Dijelovi Kur'ana, (23-26), Nauka o čitanju Kur'ana (27-40) Tefsiri Kur'ana (41-92), Tradicija (93-119) Dogmatika (121-202) Dove (203-296) Islamsko pravo (297-449), Tesawwuf (451-472), Vaz (473-600). Istaknuto govori o raznolikosti i bogatstvu sadržaja samog kataloga time i biblioteke. Kao što se iz izloženog vidi u ovom katalogu, po svojoj zastupljenosti dominiraju, dvije oblasti: islamsko pravo i propovjedništvo (vaz). Dvije trećine obrađenih djela u ovom katalogu (351), pripada ovim oblastima u čemu ipak vaz prednjači sa 207 djela. Sva djela iz oblasti islamskoga prava su očekivano na arapskom ili turskom jeziku, dok se u vaz u tim jezicima pridružuje i perzijski, istina sa simboličnih 2 djela. Premda se ni jednom precizno ne zna vrijeme nastanka, za prvi se pretpostavlja da potječe iz 15. ili 16. stoljeća, dok za drugi nije ponuđeno ni približno vrijeme nastanka. Po logici stvari, pretpostaviti je da i ovo djelo pripada ranijem razdoblju kada je perzijski bio zastupljeniji i na području Bosne.

Najraniji rukopis predstavlja jedan prijepis Gazalijevog djela *Ihya' 'ulūm ad-dīn*, prepisan 1323. godine u Kastamonu (danas Republika Turska). Djelo je prepisao nepoznati prepisivač. Drugu krajnost, po vremenu svoga nastanka predstavlja djelo Ahmeda sina Osmanovog iz Gradačca, muderrisa Svirac medrese u Gradačcu. Riječ je o autografu, nastalom 1868. godine, koji je po svome karakteru Medžmua (Zbirka), raznolika po svojoj jezičkoj i tematskoj sadržini. Time se uokviruje vremenski raspon, nastanka rukopisa od pet i po stoljeća, od Kastamonskog prijepisa do Gradačcačkog rukopisa. Naravno, ako uz to skrenemo pozornost i na teritorijalni okvir od Kastamona do Gradačca, i k tomu još dodamo i produžetak koji seže do Gazalijevog Tusa u Horosanu (Iran) to u mnogome proširuje teritorijalne ali i vremenske poveznice, budući da je svoje djelo Gazali napisao u jedanaestom stoljeću. U tom vremenskom okviru nižu se različita djela, bilo da je riječ o prijepisima ili autografima. Ovdje nismo uzeli u obzir neke novije rukopise, odnosno prijepise, djela nastalih krajem 19. stoljeća (prijepis teđvida nastao 1892. godine), ili prijepise prijevoda Kur'ana na bosanski jezik, od Korkuta ili Čaševića, načinjene kra-

snopisom 1988. i 1993. godine i poklonjenje biblioteci. Nismo uračunali ni Idžazetname, u odnosu na rukopise nastajale također u novije vrijeme, krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Svemu navedenom dodajemo još jednu višestruko važnu pojedinost. Među katalogiziranim rukopisima nalazimo i jedan mus-haf kojega je uvakufio lično Gazi Husrev-beg. Istovremeno, po stanju ovog primjerka moguće je prepoznati svojevrsan nemar i pokušaje saniranja tog nemara nevještom restauracijom, ali i očigledne pokušaje otuđenja, kroz brisanje zabilješke da je to vakuf Husrevbega i dopisivanja novog vlasnika.

Teško je na malom prostoru ukazati na sve što zaslužuje jedan katalog. No ovdje poseban naglasak treba staviti na djela autora bosanskog porijekla, od Hasan Kafije Pručaka do drugih autora. Uz sve što na sebe skreće pažnju ne može neopaženo proći činjenica gdje su sve neka od tih djela nastajala. Našu pozornost privukao je podatak da je djelo, *Ḥawātim al-ḥikam wa ḥall ar-rumūz wa kašf al-kunūz*, napisano na arapskom jeziku, u formi 360 pitanja i odgovora, nastalo u Sigetu, na isteku 16. stoljeća. Napisao ga je 'Alī b. Muštafā al-Mostari, al-Bosnawī, kod nas poznatiji kao Ali Dede Bošnjak. Na taj način svako djelo može predstavljati priču za sebe. Njenu sadržinu moguće je crpiti i sklapati u brojnim marginalijama dopisivanim na raznim mjestima kojima se „rukopis kretao“, bilo da su nastajale od autora, prepisivača, povremenih ili privremenih vlasnika rukopisa. Tako doznajemo da je jedan rukopis bio u vlasništvu Muhameda Mestvice, a po nekim oznakama da je prošao i kroz Kantamirijinu biblioteku. Mnogi od tih i takvih rukopisa otkrivaju, mnoštvo nama još uvijek nepoznatih imena iz svijeta znanosti i duhovnosti i na taj način izvode ih iz anonimnosti. Zadaća na budućim istraživačima je da dekodiraju te ličnosti i smjeste ih na odgovarajuće mjesto i kontekst.

Površan pregled kataloških jedinica na prvi pogled ostavlja dojam vrlo jednostavne zadaće, gotovo rutinskog posla, koji podrazumjeva nekoliko ustaljenih i jednoobraznih konstrukcija i fraza. Međutim, pažljiviji uvid u istaknute pojedinosti svjedoči svu složenost jednog takvog poduhvata, koji podrazumjeva vještinu i mogućnosti snalaženja u tri jezika, vještinu odgonetanja različitih rukopisa, ne samo autora, prepisivača nego i onih koji su svoje, za nas danas dragocjene informacije ostavljali kroz minula stoljeća na stranama ili koricama rukopisa. Poznavanje različitih oblasti na koje se djela odnose kao preduvjet za razumijevanje i njihovo kvalitetno predstavljanje. Uz sve drugo, rad na rukopisima, predstavlja i vještinu snalaženja u tehničkim, umjetničkim, kaligrafskim karakteristikama rukopisa, toponomastici i to u onim teritorijalnim i vremenskim okvirima koje smo spomenuli na početku. Iz tih razloga, završetak jednog ovakvog djela predstavlja, iznimno značajan kulturološki i znanstveni poduhvat. On promovira dosege znanosti u prošlosti, ma kojoj oblasti pripadali, ali danas predstavlja i svojevrsan izazov da se

učini novi korak u njihovoj daljoj znanstvenoj promociji i valorizaciji. Ovaj katalog, zahvaljujući sinergiji pojedinaca, prevashodno obrađivača Osmana Lavića i institucija od Londona (Al-Furqan) do Sarajeva (Gazi Husrevbegova biblioteka) nudi nam taj izazov. A on čeka svoj odgovor konkretiziran u formi dalje znanstvene valorizacije pojedinih autora ili djela. To je dug prema onima koji su ta djela pisali, prepisivali i očuvali do danas, ali i garancija produživanja njihovog života, makar to bilo i u nekoj drugoj formi.

Aladin Husić